

SỬ DỤNG BÀI TOÁN NHẬN THỨC TRONG DẠY HỌC CÁC QUY LUẬT KINH TẾ CỦA CHỦ NGHĨA MÁC - LÊNIN Ở TRƯỜNG ĐẠI HỌC

ThS. NGUYỄN THỊ LINH HUYỀN*

Sự nghiệp đổi mới của đất nước đang đặt ra những vấn đề cấp bách đối với giáo dục và đào tạo trong đó có nhiệm vụ phải đổi mới nội dung và phương pháp dạy học (PPDH) các môn khoa học Lí luận Mác - Lênin.

Các quy luật kinh tế của chủ nghĩa Mác - Lênin là một nội dung quan trọng của môn *Những nguyên lí cơ bản của chủ nghĩa Mác - Lênin*. Các hiện tượng kinh tế trong xã hội rất đa dạng và phức tạp, nhìn bề ngoài dường như là hỗn loạn ngẫu nhiên, nhưng thực ra đều bị chi phối bởi các quy luật khách quan, đó là các quy luật kinh tế. Quy luật kinh tế phản ánh những mối liên hệ bản chất, phụ thuộc nhân quả, tất yếu, vốn có của các hiện tượng và các quá trình kinh tế. Trong dạy học (DH) các quy luật kinh tế, phải luôn gắn liền những vấn đề lí luận với việc lí giải các vấn đề KT-XH trong thực tiễn, vì thế việc nêu và giải quyết vấn đề chính là phương pháp đáp ứng được nhiệm vụ đó của khoa học Lí luận chính trị. Đây là PPDH luôn đặt người học trước nhiệm vụ nhận thức và kích thích năng lực tự giải quyết nhiệm vụ nhận thức đó một cách sáng tạo (giảng viên (GV) dẫn dắt sinh viên (SV) vào các tình huống có vấn đề, bằng cách đưa ra những bài toán nhận thức).

1. Bài toán nhận thức trong DH các quy luật kinh tế của chủ nghĩa Mác - Lênin

Bài toán nhận thức là hệ thống thông tin xác định bao gồm những điều kiện và những yêu cầu có tính mâu thuẫn với nhau, dẫn đến việc xuất hiện nhu cầu phải khắc phục bằng cách biến đổi chúng, nói cách khác, đó là nhiệm vụ nhận thức mà GV đưa ra và yêu cầu SV phải giải quyết. Tuy nhiên, sẽ không thể trở thành bài toán nhận thức nếu như nhiệm vụ nhận thức do GV đưa ra không bao hàm trong đó mâu thuẫn có tác dụng lôi cuốn, kích thích sự tò mò tìm hiểu của SV, khiến cho SV tiếp nhận mâu thuẫn đó như một nhu cầu bên trong chứ không phải như một mâu thuẫn bên ngoài. Thông qua việc giải quyết các bài toán nhận thức, SV sẽ thu được những kiến thức, kĩ năng, kĩ xảo cần thiết. Bài toán nhận thức chia làm hai loại: *Bài toán tái hiện* và *bài toán sáng tạo*.

1) Bài toán tái hiện là loại bài toán mà SV có thể tự giải quyết dựa vào những kiến thức đã nắm được và kinh nghiệm của bản thân, theo một trật tự, khuôn mẫu có sẵn do GV hoặc giáo trình đưa ra. Hiểu đơn giản, SV dựa vào những kiến thức đã nắm được và kinh nghiệm bản thân để hoàn thành nhiệm vụ nhận thức đang đặt ra.

Ví dụ: Sau khi nắm vững nội dung hai thuộc tính của hàng hoá, đặc biệt là lượng giá trị của hàng hoá, SV có thể thực hiện được bài toán tái hiện sau đây: *Vì sao quy luật giá trị yêu cầu sản xuất và trao đổi hàng hoá dựa trên cơ sở giá trị của nó?* Trên cơ sở nắm vững nội dung và yêu cầu của quy luật giá trị ta có thể đặt ra cho SV bài toán tái hiện trong bài *Học thuyết giá trị thặng dư* như sau: *Hãy cho biết lưu thông có tạo ra giá trị thặng dư không?*

2) Bài toán sáng tạo là bài toán đòi hỏi SV phải sáng tạo giải quyết vấn đề vì không thể dựa vào kiến thức có sẵn. SV phải thực sự có năng lực độc lập suy nghĩ, tự tìm tòi phát hiện, tổng hợp và khái quát hoá vấn đề, từ đó tự suy luận để rút ra bản chất của vấn đề, giải đáp đúng yêu cầu của bài toán nhận thức.

Ví dụ: Khi giảng về quy luật giá trị thặng dư trong chủ nghĩa tư bản, GV có thể đưa ra bài toán sáng tạo: *Giá trị thặng dư không sinh ra trong lưu thông, nhưng nếu không có quá trình lưu thông thì có thể thu được giá trị thặng dư không? Tại sao hàng hóa sức lao động là hàng hóa đặc biệt? Ở nước ta có hàng hóa sức lao động hay không?*

Như vậy, trong những bài toán sáng tạo này đã chứa đựng mâu thuẫn giữa kiến thức cũ và kiến thức mới, giữa cái đã biết và cái chưa biết, vốn kiến thức khoa học lí luận đã có với vốn thức thực tiễn đa dạng.

Khi hướng SV vào tình huống có vấn đề, GV có thể đưa ra một vấn đề hay hệ thống những vấn đề qua các câu hỏi để SV nhận ra nhiệm vụ học tập của mình và cảm thấy cần phải giải quyết, tìm câu trả lời cho những câu hỏi đó. Chẳng hạn: Sau khi giảng về quy luật chung của tích lũy tư bản chủ nghĩa, GV có

* Trường Đại học Tây Bắc

thể đặt ra câu hỏi như một nghịch lí, một sự kiện bất ngờ, một điều gì không bình thường so với cách hiểu cũ của SV mà khi mới nghe tưởng chừng như vô lí, làm SV ngạc nhiên: *K.Marx chỉ ra quy luật của tích lũy tư bản là cấu tạo hữu cơ của tư bản không ngừng tăng lên nhưng tại sao hiện nay cấu tạo hữu cơ của tư bản có xu hướng giảm xuống?*

So với bài toán tái hiện, bài toán sáng tạo có yêu cầu cao hơn. Tuy nhiên, điều đó không có nghĩa là phủ nhận một loại nào. Trong một bài toán nhận thức cần phải sử dụng hai loại bài toán này. Mỗi loại đóng một vị trí, vai trò nhất định, kết hợp với nhau nhằm mục đích thực hiện tốt yêu cầu của bài giảng. Có thể xem bài toán tái hiện và bài toán sáng tạo như những nấc thang mà yêu cầu nhận thức người học cần phải vượt qua. Để làm được điều đó, đòi hỏi GV phải vận dụng linh hoạt để dẫn dắt SV đi từ việc giải quyết những vấn đề tương đối dễ đến những vấn đề khó khăn hơn. Sự sáng tạo cũng chỉ có thể nảy sinh từ nền tảng kiến thức đã được chuẩn bị trước đó, và đã được khai mở dần dần. Mặt khác, việc sử dụng bài toán tái hiện ở chỗ này, bài toán sáng tạo ở chỗ khác không phải do sự áp đặt chủ quan mà tùy thuộc vào nội dung kiến thức của bài học.

2. Một số lưu ý khi sử dụng bài toán nhận thức trong DH các quy luật kinh tế của chủ nghĩa Mác - Lênin

Để sử dụng có hiệu quả bài toán nhận thức trong DH các quy luật kinh tế của chủ nghĩa Mác - Lênin, cần lưu ý các điểm sau: **1)** Trong thành phần câu hỏi phải có phần kiến thức đã biết và phần SV chưa biết. Hai phần này cần có quan hệ với nhau, trong đó phần chưa biết là phần chính của câu hỏi để SV có nhiệm vụ tìm tòi, khám phá; **2)** Nội dung câu hỏi phải thực sự kích thích, gây hứng thú, đặc biệt câu hỏi gắn với các vấn đề thực tế, gần gũi thường lôi cuốn hứng thú người học hơn; **3)** Câu hỏi phải vừa sức với đối tượng SV, hàm chứa phương hướng giải quyết vấn đề, tạo điều kiện làm xuất hiện giả thuyết và con đường giải quyết đúng đắn; **4)** Bài toán nhận thức có thể đặt ra vào lúc bắt đầu bài mới, bắt đầu một mục của bài, một khái niệm, một mối quan hệ nhân quả.

Bài toán nhận thức là sự cấu trúc lại một cách mô phạm mâu thuẫn khách quan tồn tại vốn có trong chính bản thân những vấn đề khoa học đưa ra để học tập. Để sử dụng có hiệu quả bài toán nhận thức trong DH các quy luật kinh tế của chủ nghĩa Mác - Lênin ở trường đại học, GV cần hiểu biết sâu rộng về kiến thức chuyên môn để lựa chọn những đơn vị kiến thức cho phù hợp với đối tượng SV. Qua đó, GV mới xây dựng

được tình huống có vấn đề một cách vừa sức để xác định được những mâu thuẫn, những nghịch lí trong các nội dung dạy học, từ đó hình thành kĩ năng xây dựng bài toán nhận thức với hệ thống những câu hỏi dẫn dắt, gợi mở nhằm kết hợp nhịp nhàng với các PPDH khác. Bài toán nhận thức là một trong những đặc trưng cơ bản của PPDH giải quyết vấn đề. Sử dụng có hiệu quả bài toán nhận thức trong DH các quy luật kinh tế của chủ nghĩa Mác - Lênin sẽ góp phần nâng cao chất lượng DH các môn Lí luận chính trị ở các trường đại học. □

Tài liệu tham khảo

1. Bộ GD-ĐT. Đề án đổi mới giáo dục Việt Nam giai đoạn 2006-2020.
2. Trần Thị Mai Phương. **Dạy học kinh tế chính trị theo phương pháp tích cực**. NXB Đại học sư phạm, H. 2009.

SUMMARY

In the objectives and content of teaching and learning renovation directing learner's activation positively, problem solving plays an important role in the teaching method. Of which arithmetic of acquisition is one of the fundamental characteristics. Applying arithmetic of acquisition effectively will improve the quality of teaching and learning political theory subjects at Universities.

Tổ chức kho dữ liệu...

(Tiếp theo trang 58)

trường đại học và giáo viên môn *Sinh học* THPT góp phần đổi mới PPDH theo hướng phát huy tính tích cực học tập của HS, sinh viên thuận lợi cho việc soạn các bài giảng trên máy vi tính. □

Tài liệu tham khảo

1. CD-ROM Campbell Reece Essential Biology.
2. Phan Đức Duy - Phạm Đình Văn. "Kĩ năng sưu tầm, khai thác, sử dụng tư liệu phục vụ giảng dạy sinh học ở trường phổ thông". Tạp chí *Khoa học và Giáo dục Trường Đại học sư phạm - Đại học Huế*, số 01-2007, trang 146.
3. Lê Công Triêm - Nguyễn Đức Vũ. **Ứng dụng công nghệ thông tin trong dạy học**. NXB Giáo dục, H. 2006.

SUMMARY

The data system for teaching Biology in High School includes: Images, short clips, questions, exercises, complimentary knowledge, and some e-lectures, which are organized under the form of website on the CD-ROM, are good sources of reference for students and biology teachers.